

ВІДДАНІСТЬ ПРОФЕСІЇ

УДК 02-021, 02-024, 528.9

Валентина Мельничук,

головна бібліотекарка сектору картографічних видань,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)
просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: vivavalentina1222@gmail.com

Валентина Рубльова,

провідна бібліотекарка сектору картографічних видань,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)
просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: zlata35@bigmir.net

Співробітниця з особливою душею

За останні роки значно зріс інтерес громадськості до української історичної, бібліотечної і бібліографічної спадщини. Опубліковано багато статей, присвячених життю та діяльності відомих людей: вчених, політиків, діячів культури, освіти, науки, мистецтва, національного відродження, бібліотекознавців, бібліографів. Така публікаційна активність цілком зрозуміла. Адже саме матеріали, в яких розповідається про життєвий шлях людини, її багатогранну діяльність, внесок у загальнонародну справу, справляють істотний виховний вплив на громадян, формують їхній світогляд, визначають їхні вчинки, лінію поведінки.

15 жовтня 2021 р. виповнилося б 75 років від дня народження Тетяни Іванівни Шовкопляс, засновниці громадського руху «Почайна», головного бібліотекаря (1998–2005 рр.), наукового співробітника (2005–2015 рр.) сектору картографічних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Громадськість, друзі, співробітники відмічали б її ювілей, але свято не відбудеться...

Вже шість років минуло з передчасного відходу у вічність Тетяни Іванівни, непересічної особистості, доньки Шовкоплясів, Івана і Ганни, відомих українських науковців, істориків, археологів, музеєзнавців, бібліографів з якими пов'язані знакові події в історії культурної спадщини нашої країни. На вшанування їхньої пам'яті в Оболонському районі міста Києва у 2017 р. перейменовано колишню вулицю Павла Дибенка на «Сім'ї Шовкоплясів», що пролягає від Богатирської вулиці до кінця забудови.

Біографічні довідки про Івана і Ганну Шовкоплясів наведені у Вікіпедії, опубліковані у збірнику НБУВ «Українська біографістика» (2008 р.).

Батько Тетяни Іванівни – Іван Гаврилович Шовкопляс був провідним фахівцем з археології у галузі верхнього палеоліту України, доктором історичних наук, заслуженим діячем науки і техніки України. На півночі України ним спільно з колегами розкопані на великій площі широко відомі пізньопалеолітичні стоянки: Мізин, Добриничівка, Клюси, Радомишль. У Києві, на березі річки Почайна, разом з дружиною, вченим-археологом Ганною Михайлівною, він відкрив велике унікальне поселення, що існувало з II століття до н. е. по VI–VII століття н. е.

І. Г. Шовкопляс – засновник Археологічного музею НАН України, унікального і єдиного в Україні музею на місці розкопок стоянки мисливців на мамонтів під Яготином – «Добраничівська стоянка» з експонуванням її залишків. У 2006 р. на будівлі музею у Добраничівці відкрито меморіальну дошку на його честь. Іван Гаврилович є автором першого українського підручника з археології «Основи археології» (два видання – 1964-го і 1972 р.), за яким вчилася не одне покоління археологів України, та понад 450 дослідницьких, науково-популярних, енциклопедичних, методичних праць.

Мати Тетяни Іванівни – Ганна Михайлівна Шовкопляс, відома в Україні та за її межами музеєзнавиця, археологиня, майже 60 років працювала у Національному музеї історії України, займалася дослідженням унікальної пам'ятки давніх та ранньосередньовічних слов'ян на території Києва (Оболонь). У верхів'ї Почайни у 1964–1974 рр. під її керівництвом було виявлено та досліджено найбільше за площею і щільністю забудови (25 тис. кв. м., 66 жител), унікальне, трьома витягнутими овалами, поселення зарубинецької археологічної культури, що безперервно існувало з II ст. до н. е. до середини II ст. н. е. а потім, у 500–700 рр. н. е. як поселення пражської археологічної культури, яку пов'язують зі слов'янськими племенами.

З 1973 р. і до останніх днів свого життя (помер у 1997 р.) І. Г. Шовкопляс працював у Центральній науковій бібліотеці АН УРСР (нині – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського) у відділі наукової бібліографії. Бібліотека, за висловом його доньки, стала його другим рідним домом. Напевно, і її теж, адже Тетяна Іванівна трудилася у секторі картографічних видань НБУВ 17 років, починаючи з 1998-го, спочатку головною бібліотекаркою, а потім – науковою співробітницею.

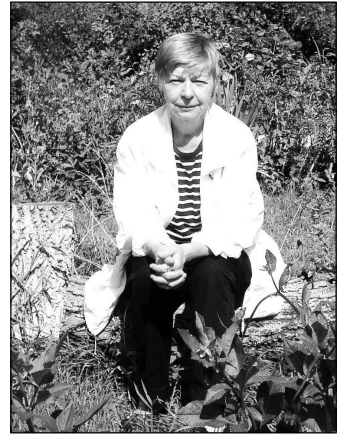
З раннього дитинства, особливо в шкільні роки, батьки-археологи залучали Тетянку до участі в археологічних експедиціях, але обрати їхню професію вона не захотіла. Донька закінчила Київський державний університет імені Т. Г. Шевченка за спеціальністю «фізична географія». Фахівець у галузі географії, картографії, з досвідом роботи у містобудівних установах (НДПІ містобудування та ін.), культурно-освітніх закладах (музей Гетьманства), вона стала професіоналом і в бібліотечній справі.

За спогадами колег, Тетяна Іванівна була «звичайним науковим співробітником, але з особливою душею». Вона володіла енциклопедичними знаннями, була творчою людиною.

Завдячуючи невгамовній енергії, особистим зв'язкам Т. І. Шовкопляс, до картографічних фондів надійшло багато книжкових та картографічних документів. Так, у 2009 р. завдяки її зусиллям було придбано для фондів сектору картографії унікальне наукове видання «Атлас Татари. Евразія на старинних картах. Мифы. Образы. Пространства». (Казань; Москва: Феория, 2007. 480 с.).

Подаровані особисто Тетяні Іванівній друзями, шанувальниками документи часто поповнювали нові надходження фондів залу картографії. З її ініціативи було започатковано екскурсії у залі картографії, які вона проводила, спираючись на найбільш цікаві, з історичного, наукового поглядів, атласи, мапи, спеціальну літературу. Досить часто екскурсантами під час таких заходів були академіки, доктори і кандидати наук, послі інших держав, знані фахівці, студенти вищих та середніх спеціальних навчальних закладів (як вітчизняних, так і іноземних), учні старших класів. До кожної категорії читачів у Тетяни Іванівни був свій, творчий, підхід. До кожної зустрічі в аудиторії вона ретельно готувалася. Відвідувачі слухали її із захопленням, на питання завжди отримували кваліфіковані відповіді, дивувалися її ерудиції, феноменальній пам'яті.

Постійні наші читачі цінували та поважали Тетяну Іванівну. Для багатьох з них вона бу-

ла консультантом, для деяких стала другом. Полюбляла працювати у неділю, коли вона могла приділити більше уваги кожному читачеві.

Як науковець Т. І. Шовкопляс підготувала і опублікувала близько сорока дослідницьких, методичних, науково-популярних, бібліографічних праць з питань охорони навколишнього середовища міст, курортних і рекреаційних зон України; збереження історико-культурних заповідників України як національної спадщини; історії і сучасності Великої Волині; низку статей було присвячено братам Манганарі, українським адміралам, картографам-уродженням Миколаєва; українському географу, президенту Товариства дослідників Волині, почесному краєзнавцю України М. Ю. Костриці. Про видатного українського історика, картографа, бібліографа, одного із співзасновників Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Веніаміна Олександровича Кордта (1860–1934 рр.) у Т. І. Шовкопляс вийшло шість ґрунтовних статей у періодичних виданнях. З метою опрацювання та найбільш детального охоплення документів, що готувалися до публікації, вона постійно відвідувала архіви, музеї, мандрувала стежками рідної української землі.

Тетяна Іванівна навчалась в аспірантурі Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, але захиститися не вдалося.

Т. І. Шовкопляс була веселою, доброзичливою, чуйною, дотепною людиною, хоча й вирізнялася сильним характером, харизматичними лідерськими якостями. Любила готувати «екзотичні страви» та пригощати, дарувати подарунки. Її оточувало багато друзів, чоловіки теж не обходили своєю увагою, але, на жаль, особисте життя не склалося. Подорожувала багатьма теренами колишнього Союзу, України та за її межами. Відвідала Індію, Грузію, мріяла поїхати в тур Угорщиною, але не встигла. Її все цікавило, вона брала активну участь у культурних заходах, що відбувалися у Києві, багато читала. Любила тварин: двадцять років її другом, членом родини була собака породи «спанієль».

Поховано Тетяну Іванівну, як і її батьків, у Київському колумбарії на Байковому кладовищі. На жаль, рід Шовкоплясів на ній закінчився.

У залі картографії зберігаються особисті речі Т. І. Шовкопляс, панно української художниці, майстра петриківського розпису Ніни Рудецької «Співдружність троянд», присвячене співробітницям залу картографії. Навколо стилізованих троянд троянд нанесено золотом їхні імена. Тетяна Іванівна Шовкопляс і зараз невидимо присутня поміж співробітниць сектору картографічних видань однією з квітух троянд.

Останнім часом наші читачі прагнуть бути не просто споживачами послуг бібліотеки, але й активно співпрацювати з нею, зокрема з сектором картографічних видань. З огляду на це, наш підрозділ постійно поглиблює зв'язки з представниками різних установ,

фондів, музеїв, видавництв, багатьма фахівцями з питань картографії, історії, архітектури тощо. Головне завдання спеціалістів сектору картографічних видань – сумлінно виконувати свою роботу на рівні попередників, яскравим уособленням яких є для нас Тетяна Іванівна Шовкопляс.

Список використаних джерел

1. Захарова Н. Б. Особистості. «Ми з тобою познайомилися, і все...». *Бібліотечний вісник* № 1 (231). 2016. С. 67, 68.
2. Шовкопляс І. Г. / Т. І. Шовкопляс. *Українська біографістика*. 2008. Вип. 4. С. 493, 494.
3. Шовкопляс І. Г. [uk.wikipedia.org>wiki](https://uk.wikipedia.org/wiki/Шовкопляс_І.Г.)
4. Шовкопляс Г. М. [uk.wikipedia.org>wiki](https://uk.wikipedia.org/wiki/Шовкопляс_Г.М.)
5. Шовкопляс Т. І. Археолог Іван Шовкопляс: сторінки життя й діяльності. *Велика Волинь*: зб. наук. пр. Житомир. 2004 Т. 33. С. 360–364.